

Az esélyteremtés lehetőségei a Fiatalok Bv. Intézetében, Tökölön

Komplex módon kezelve és vizsgálva a konferencia témáját – amely az elítéltek (kiemelten a drogproblémákkal küzdők) szabadulás utáni helyzetével, a kirekesztésből fakadó nehézségekkel foglalkozott* –, elengedhetetlen a szabadulást megelőző lehetőségek elemzése, bemutatása, mellyel a bv. intézetek élhetnek, és élnek is annak érdekében, hogy segítsék a szabaduló fogvatartottak reintegrációját. A büntetés-végrehajtásban használt eszköztár nagyon széles, minden intézet az adottságainak leginkább megfelelőket alkalmazza. Én a Fiatalok Büntetés-végrehajtási Intézetében, Tökölön folytatott gyakorlatot ismertetem, az idő rövidsége miatt csak vázlatosan.

A Fiatalok Bv. Intézetébe jellemzően rendkívül hátrányos helyzetű fiatalok kerülnek. A hátrányos helyzet döntően azokat a szocializációs és családi körülményeket jelenti, ahonnan a fiatalok érkeznek.

A család mint elsődleges háttér felelőssége vitathatatlan a szocializációs folyamat sikerében, avagy sikertelenségében. A fiatalok bűnelkövetők családi hátterére jellemző, hogy a családszerkezet meglehetősen kaotikus, gyakran változik a gyermeket nevelő személye (válás, különélés, intézeti nevelés), a szülői attitűd elhanyagoló, hideg, nem nyújt érzelmi biztonságot, gyakori nevelési módszer a fizikai agresszió mint büntetés, egyúttal kevés hangsúlyt kap a jutalmazás, melynek fontos személyiségépítő hatása így alig érvényesül.

A fiatalok fogvatartottak kognitív, értelmi funkciói messze a korátlag alatt helyezkednek el, iskolázottságuk nagyon alacsony. A jelenség mögött alapvetően felfedezhető, hogy a deviáns fiatalok mikrokörnyezete nem támogatja a tanulást, nem tekinti központi értéknek, jellemzően a szülők iskolázottsága is nagyon alacsony.

Érzelmi intelligenciájuk szintjét jelzi, hogy nehezen képesek a másik személy szempontjának figyelembevételére, alig tudnak más szemszögből tekinteni az eseményekre, mint a sajátjukból.

A sikertelen alkalmazkodás, a társadalmi normák elutasítása vezethet oda, hogy önmagukhoz hasonló személyek társaságát keresik, így társas kapcsolatokban a kortárs csoport fokozott hatása érvényesül, mely jellemzően a bűncselekmények elkövetésében is jelentős szerepet játszik.

A fiatalokkal való foglalkozás során olyan alapvető célok fogalmazhatók meg, mint a vázolt hátráltató tényezők lehetőség szerinti korrekciója, ezáltal a

* Lásd „Kirekesztettek” c. nemzetközi konferencia (Vác, 2010. május 27.)

személyiség fejlesztése, valamint a társadalmilag elfogadott, pozitív értékek – mint szorgalom, őszinteség, becsület, az idősek és a nők tisztelete, igazmondás stb. – közvetítése. Ezek az értékek ugyanis a felnevelkedés során nem kaptak hangsúlyos szerepet a szülők vagy egyéb nevelők részéről, így nem épültek be a fiatalok személyiségébe.

A börtönön belüli esélyteremtés – a vázolt célok elérése érdekében – több szinten zajlik: az oktatás és képzés, valamint a munkáltatás területén, a speciális csoportok által, ahol a fiatalok differenciált kezelése valósul meg, illetve a közösségi programok a szabadidő hasznos eltöltését teszik lehetővé.

Intézetünkben a fiatalokat részére nappali tagozatos, felzárkóztató szakiskolai képzés folyik, 20 hónapos blokkokban (jelenleg 170 fő részvételével). Ennek specialitása egy úgynevezett pályorientációs képzés is, melynek során a könnyűipar, a gépipar és a vendéglátás területei kerülnek előtérbe.

A képzés sajátosságai a gyakorlatorientáltság és a felzárkóztatás. Emellett intézetünk célirányos továbbtanulási lehetőséget is biztosít, ugyanis a fiatalok külföldi vizsgát téve szakmát adó képzésen is részt vehetnek a későbbiekben. Az oktatásba beépült az érdeklődési körük feltérképezése is, mely segítséget nyújt a jövőbeni pályaválasztásukban.

A fiatalok munkáltatása alapvetően a Duna Papír Kft-ben történik (40-50 fő), ezen kívül az intézet területének rendezésében is tevékenykednek (5-10 fő).

Az intézetben több speciális csoport is működik, lehetővé téve ezáltal a fiatalok differenciált elhelyezését, a csoporttagok számára a célirányos pedagógiai és pszichológiai kezelést.

A *gyógyító-nevelő csoportban* elsősorban a felmerülő pszichés problémák (pl. beilleszkedési zavarok, szuicid veszélyeztettség) kezelése a cél.

A *drogprevenációs csoport* tagjai számára a jövőbeni kábítószer-használat megelőzésére irányulnak a foglalkozások, továbbá az önismeretük fejlesztése, érzelmi életük korrekciója, valamint a szociális kapcsolatokban való jártasságok erősítése, a szociális alkalmazkodáshoz szükséges készségek (együttműködés, segítőkészség, felelősségvállalás, tolerancia stb.) fejlesztése is elérendő cél.

Az *egészségnevelő csoportot* az utógondozó nevelő vezeti. Itt a testi-lelki egészség tudatos megőrzése és fejlesztése az elsődleges célkitűzés.

A *pszicho-szociális csoportokban* – az olyan introvertált, befelé forduló, kapcsolatokat nehezen teremtő fiatalok számára, akik visszahúzódóak, konfliktuskerülők, és könnyen áldozattá válhatnak – a foglalkozásokon segítséget nyújtunk az asszertív viselkedésmódok elsajátításához, a megfelelő érdekérvényesítő technikák megtanulásához. Mindezek megvalósulása érdekében tervezzük a foglalkozások körét kibővíteni az állatterápia gyakorlati módszerével.

A szabadidős tevékenységek és közösségi programok megvalósítására kiváló példa a fiatalok és a „HIV-körleten” elhelyezett fogvatartottak közös tevékenysége.

A fiatalokörúak túlzott impulzivitása, agresszivitása és a beilleszkedési problémáik kezelése, visszaszorítása érdekében, létrejött egy kezdeményezés a „HIV-körlet” fogvatartottjaival. E körleten az izoláltság, a betegségből fakadó többszörösen hátrányos helyzet és az előítéletekkel való folyamatos szembesülés korábban komoly problémaforrás volt.

Egy kreatív ötlet – az úgynevezett cérnakép készítése és a technika megtanítása a fiatalokörúaknak – azonban a vártnál is kedvezőbb eredményeket hozott.

A közös tevékenység elsődleges hatásai, hogy a figyelmi funkcióik, a kéz ügyességük, valamint a kreativitásuk is fejlődik.

A másodlagos hatások közé sorolhatjuk, hogy e két „problémás” fogvatartotti kör gondolkodásmódja megváltozott, előítéleteik egymás irányába – az együttes, kötetlen beszélgetések hatására – lecsökkentek. A közös érdeklődési kör segítséget nyújt a másság elfogadásában is. Mivel a „HIV-körleten” – a fogvatartottak összetételéből következően – jellemző a kulturális változatosság, így a kultúrák egymáshoz való közeledése is megfigyelhetővé vált. Tovább léphetünk ennek eredményeként, így már elkezdődött a fiatalokörúak részére az angol nyelv megismertetése egy a „HIV-körleten” elhelyezett, az angol és a magyar nyelvet jól ismerő fogvatartott által. A foglalkozások rendszeresen, egyidejűleg átlagosan 6-8 fiatalokörú részvételével zajlanak.

A hónapok óta zajló közös programok során elért eredmények közé sorolhatjuk, hogy a „HIV-körlet” fogvatartottjaiban az izoláltság szubjektív érzése jelentősen csökkent azáltal, hogy a hasznos elfoglaltság az idő jobb strukturálását segítette elő, a fogvatartottak nyitottabbá váltak, mivel több mozgás és esemény történt a közvetlen környezetükben.

A fiatalokörúak számára a részvétel egyfajta presztízsértékkel bír, melynek nagy szerepe van a fegyelmi eseményektől való tartózkodásban. A foglalkozások jutalom jellege hozzájárul a pozitív énkép kialakulásához, az „Én részt vehetek, tehát jó vagyok, nincs velem probléma” tudat megerősítő hatása.

Mindkét csoport számára fontos hozadék a kompetenciaérzés növekedése: az, hogy képesek megcsinálni valamit, aminek látható, értékelhető eredménye van. Az elkészített képeknek természetesen esztétikai értékük van, kiválóan alkalmasak a körletek díszítésére. Mindezen motiváló tényezők együttesen járulnak hozzá a fogvatartottak személyiségének pozitív irányba történő változásához, ezáltal pedig a büntetés-végrehajtási célok megvalósulásához.

Összegezve: a kirekesztettség elleni küzdelemhez megvannak – ha korlátozottan is – a büntetés-végrehajtás eszközei, melyeket alkalmazni, fejleszteni, bővíteni szükséges. Ez a fogvatartottak és a társadalom közötti szakadék csökkentését szolgálja, sikeres programok esetén hídépítést is jelenthet. A börtönökben szerzett ismeret, szaktudás lehet sok fogvatartott számára az egyetlen eszköz a kitörésre, az újrakezdésre a szabadulást követően.

Fotó: Fiatalkorúak Bv. Intézete, Tököl